

ÇAĞDAŞ PSİKOLOJİ VE PEDAGOJİNİN BELİRLEDİĞİ DİN EĞİTİMİ

Religious Education as Conditioned by Modern Psychology and Pedagogy

HATİCE FAKİOĞLU BAĞCI

Arş. Gör. Dr. İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü,
İstanbul, Türkiye

Res. Asst. Ph.D. Istanbul Medeniyet University, Faculty of Education Sciences, Basic Education
Department, Istanbul, Türkiye

hatice.fakioglu@medeniyet.edu.tr
https://orcid.org/0000-0002-9901-3850

MAKALE BİLGİSİ / ARTICLE INFORMATION

Makale Türü /Article Types: Çeviri Makale / Translation Article

Geliş Tarihi /Received: 15 Şubat 2023

Kabul Tarihi/Accepted: 16 Mayıs 2023

Yayın Tarihi/Published: 30 Haziran 2023

ATIF/CITE AS:

Dewey, John, "Çağdaş Psikoloji ve Pedagojinin Belirlediği Din Eğitimi", çev., Hatice Fakioğlu Bağcı, *Hitit İlahiyat Dergisi* (Haziran/June 2023) 22/1 493-500, <https://doi.org/10.14395/hid.1251780>

Yazar Katkıları: %100

Değerlendirme: Bu makalenin ön incelemesi iki iç hakem (editörler- yayın kurulu üyeleri) içerik incelemesi ise iki dış hakem tarafından çift taraflı kör hakemlik modeliyle incelendi. Benzerlik taraması yapılarak (turnitin) intihal içermediği teyit edildi.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Etik Bildirim: ilafdergi@hitit.edu.tr <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hid>

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Author Contributions: %100

Review: Single anonymized - Two Internal (Editorial board members) and Double anonymized - Two External Double-blind Peer Review

Ethical Statement It is declared that scientific and ethical principles have been followed.

while conducting and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Complaints: ilafdergi@hitit.edu.tr - <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hid>

Conflicts of Interest The author(s) has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author(s) acknowledge that they received no external funding to support this research.

Copyright & License Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Religious Education as Conditioned by Modern Psychology and Pedagogy¹

Abstract

This study explains religious education and teaching in line with the realities of modern psychology and pedagogy. The principle of growth is very important in modern psychology. According to this principle, the child passes through a series of different stages and only gradually reaches maturity. The differences between a child and an adult are not only quantitative but also qualitative. In other words, the child is not a reduced form of the adult, there are many differences between the two in terms of mental, emotional, and spiritual aspects. For this reason, in religious education and teaching of the child, it is necessary to help the child realize the spiritual aspects of his own life, instead of imposing the ideas and beliefs that are beneficial to the adult by reducing them to the child's level. Another point to be considered in this topic is not to introduce the child to the religious aspects of life early because excessive familiarity at an early age can have much harm. Firstly, it can bring about a certain dislike in the child as well as cause boredom. Secondly, it can lead to disrespect for spiritual matters in the child. Thirdly, the child may be afflicted with doubt and pain about the reality of anything beyond the senses or the value of life. Even if none of these harms occur, too much familiarity at an early age reduces something of the richness of the deep religious experiences the child may have in the future. In summary, it is necessary to accept the principle of gradual development of religious knowledge and experience in children's religious education and teaching. For this, children's instincts, desires, and interests during growth need to be carried out comprehensively from different perspectives and in cooperation with many researchers.

Keywords: Religious Education, Philosophy of Education, Modern Psychology, Pedagogy, John Dewey.

¹ Kitap Bölümü, John Dewey, "Religious Education as Conditioned by Modern Psychology and Pedagogy", *The Middle Works, 1899-1924, Volume 3: 1903-1906*, ed. Jo Ann Boydston (Carbondale and Edwardsville: Southern Illinois University Press, 1977), 210-2015. (Translation of an essay from *The Collected Works of John Dewey, 1882-1953. The Middle Works, 1899-1924, Volume 3: 1903-1906*. Pp. 210-215. Copyright © 1977 by Southern Illinois University Press, Copyright © 2008 by the Board of Trustees, Southern Illinois University.)

Çağdaş Psikoloji ve Pedagojinin Belirlediği Din Eğitimi

Öz

Bu çalışma, modern psikoloji ve pedagojinin gerçekleri doğrultusunda bir din eğitimi ve öğretimini açıklamaktadır. Modern psikolojide büyüme ilkesi oldukça önem arz etmektedir. Bu ilkeye göre çocuk bir dizi farklı aşamadan geçer ve ancak kademeli olarak olgunluğa ulaşır. Çocuk ve yetişkin arasındaki farklar sadece niceliksel değil aynı zamanda nitelikseldir. Başka bir ifadeyle çocuk, yetişkinin küçültülmüş hali olmayıp ikisi arasında zihinsel, duygusal ve manevi açıdan birçok farklılıklar bulunmaktadır. Bu nedenle çocuğun din eğitimi ve öğretiminde, yetişkinin yararına olan fikir ve inançları çocuğun seviyesine indirerek empoze etmek yerine, çocuğun kendi hayatının manevi yönlerini fark etmesine yardımcı olmak gerekir. Bu konuda dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta da çocuğu hayatın dini yönleriyle erken tanıştırmamaktır çünkü erken yaşta aşırı aşinalık çok zarar verebilir. Birincisi, çocukta bıkkınlığa neden olabileceği gibi belli bir antipati uyandırabilir. İkincisi, çocukta manevi konulara saygısızlığı doğurabilir. Üçüncüsü de çocuk, duyuların ötesine dayanan her şeyin gerçekliği veya yaşamın değeri konusunda şüphe ve acıya kapılabilir. Bu zararlardan hiçbiri meydana gelmese bile, erken yaşlardaki gereğinden fazla aşinalık, çocuğun gelecekte yaşayabileceği derin dini deneyimlerinin zenginliğinden bir şeyler azaltır. Özetle, çocukların din eğitimi ve öğretiminde, dini bilgi ve deneyimin kademeli olarak gelişmesi ilkesini kabul etmek gerekir. Bunun için de çocukların büyüme sırasındaki içgüdüleri, istekleri ve ilgileriyle ilgili çalışmaların farklı bakış açılarıyla kapsamlı bir şekilde ve çok sayıda araştırmacı tarafından iş birliği içinde yürütülmesine ihtiyaç vardır.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Eğitim Felsefesi, Modern Psikoloji, Pedagoji, John Dewey.

Çağdaş Psikoloji ve Pedagojinin Belirlediği Din Eğitimi²

Gördüğüm kadarıyla, şu anda psikolojik teori, ana motiflerini genel düşüncelerden alan, hâlihazırda devam etmekte olan bir pratik harekete eşlik eden bazı genel ilkeleri basit bir şekilde vurgulamakta ve pekiştirmektedir. Psikolojinin iletmek için kendine özgü bir müjdesi veya ifşaati yoktur. Bununla birlikte, hâlihazırda olup bitenlerin bazı yönlerini yorumlamaya ve aydınlatmaya hizmet edebilir ve böylece kendisine yön vermeye yardımcı olabilir.

Bu yorumda bana yardımcı olacak bir ilkeyi basitçe sunmaya çalışacağım: modern psikolojik teoride büyüme ilkesine ve bunun sonucunda farklı seviyelerdeki deneyimin ardışık genişlemesine verilen önem. Zihin büyüme halinde olduğundan, bir dizi aşamadan geçer ve ancak kademeli olarak erginliğine ulaşır. Çocuk zihninin yetişkininkiyle özdeş olmadığı elbette yeni bir keşif değildir. Bir şekilde herkes bunu bilmekte; ancak uzun, çok uzun bir süreden beri çocuğa sanki sadece küçültülmüş bir yetişkin, küçük bir adam ya da küçük bir kadınmış gibi davranıldı. Onun amaçları, ilgileri ve endişeleri yetişkininkiyle ilgili olarak ele alındı, farklılıkları yalnızca güç ve kuvvet açısından vurgulandı.

Fakat farklılıklar aslında seviyeden ziyade zihinsel ve duygusal bakış açıları ve görünümlerdir. Çocuk ve yetişkinin niteliğinin aynı olduğunu ve tek farkın kapasitenin niceliğinde olduğunu varsayarsak, hemen bundan yetişkinin bakış açısından çocuğa ders verilmesi ya da küçümseyerek konuşulması gerektiği sonucu çıkar. Bu, diğer konularda olduğu kadar manevi konularda da sürdürülen eğitim ve öğretimin standardını gereğinden çok belirledi.

Ancak farklılıklar niteliksel ise, tüm sorun başka bir şekle bürünür. Artık yetişkin kişinin fikir ve inançlarını, düşüncede çocuksu kavrayışın alt düzeyine indirinceye kadar şekillendirme sorunu değildir. Bu, çocuğu, kendi hayatını yaşarken gelişen kendi deneyim döngüsünün tüm önemini takdir etmeye ve kavramaya yönlendirilebilecek büyüme koşullarıyla çevreleme sorunudur. Çocuğa bu şekilde bakıldığında, kendi özel ihtiyaç ve amaçlarına ilişkin kapasitelerinin, yetişkinin ihtiyaç ve amaçları da onun kendi ilgi ve sorumluluklarına benzer referanslarla ölçülürse, yetişkininkine oldukça paralel olduğu görülür.

Dünyanın düzeni bozulmadığı sürece, çocuk, bir çocuk olarak gerçekten yapması gereken şeyi yapmak için, olgun kişinin kendi yaşam alanında sahip olduğu türden bir güce sahip olmalıdır. Tek kelimeyle, söz konusu

² İlk olarak *Proceedings of the Religious Education Association*'da yayımlandı, 1903, ss. 60-66.

olan, yetişkinlerin kendilerine yararlı buldukları inanç ve duyguları çocuğa dışarıdan aşlamak değil, çocuğun gelişmekte olan kendi yaşamının dini yönlerini doğru olarak fark etmesini sağlamaktır.

Yetişkin kişinin görüş, fikir ve duyguları alanının çoğu zaman çocuğun dini doğasının standardını sağladığının varsayıldığı inkâr edilemez. Din öğretimini, kilisenin doktrinlerinin ve inançlarının formüle edilmiş bir beyanına dayandırma alışkanlığı tipik bir örnektir. Standardın doğruluğunu bir kez kabul ettikten sonra, ilmihal öğretimi yetişkin aklının bilgeliğini ve hakikatini temsil ettiği için, uygun yolun çocuğa böyle bir yetişkin deneyiminin faydasını hemen vermek olduğu tartışmasız bir şekilde ortaya çıkar. Tek mantıklı değişiklik, boyutta olası bir küçültmedir- daha kısa bir ilmihal öğretimi ve kullanılan dilde -çok fazla olmasa da- bazı imtiyazlar.

Bu örnek en bariz olanlardan biri olsa da meselenin en ciddi yönünü pek göstermiyor. Bu, yetişkinin ruhsal ve duygusal deneyimlerinin tüm dini yaşamın uygun ölçütleri olduğu varsayımında bulunur; bu nedenle, eğer çocuk herhangi bir dini yaşama sahip olacaksa, yetişkinlere aşına olan aynı günah, tövbe, kurtuluş vb. bilincine sahip olmalıdır. Büyüme fikrinin derin önemi göz ardı edildiği sürece, ruhun Tanrı ile olan manevi ilişkilerinin yetişkin duygu ve düşüncesine göre modellenmiş kopyaları çocuklara dayatılır veya en azından teşvik edilir. Yine de bu gerçeklerin farkındalığının derinliği ve geçerliliği, durumun doğası gereği, çoğu zaman yalnızca olgun yaşamın sorumluluklarını üstlenmiş olanların başına gelebilecek özlem, mücadele ve başarısızlıklara bağlıdır.

Çocuğun dini deneyimin yeterliliğine ancak kendi büyümesine paralel bir dizi ifade yoluyla ulaştığını anlamak, Yeni Ahit'in fikirlerine bir dönüştür: "Çocukken çocuk gibi konuşur, çocuk gibi anlar,(...) çocuk gibi düşünür veya akıl yürütürdüm." Tohumun yaprağa ve ardından olgunlaşan taneye ardışık aşamalar yoluyla dönüşmesi, İsa'nın fikrine geri dönmektir. Bu tür farklılıklar, sadece kapasite farklılıkları değil, nitelik veya tür ayrımlarıdır. Çimlenen tohum, büyüyen yaprak, tomurcuklanan çiçek, hacmi ve boyutu küçültülmüş minyatür meyveler değildir. Mükemmel sonucun elde edilmesi, genişleyen yaşamın kendisi için doğal ve gerekli olan aşamalardan geçmesine yalnızca izin verilmesine değil, aynı zamanda teşvik edilmesine de bağlıdır.

Çocuğa yetişkinin olgun fikirlerini ya da manevi duygularını zamanından önce dayatmaya çalışmak, temel tehlike riskini, yani aksi takdirde zamanı geldiğinde çocuk için kişisel gerçeklikler olabilecek olan gelecekteki daha derin deneyimleri engelleme riskini göze almaktır. Çocuğu, kendi ihtiyaçlarında veya hayattaki ilişkilerinde, onları yorumlamasını ya da gerçekleştirilmesini mümkün kılan herhangi bir şey olmadan önce, ruhun

büyük günah, arınma ve huzur deneyimlerinin formuna, bireyin evrenin en derin güçleriyle ahenk ve uyumsuzluğuna aşına hale getirebiliriz.

Bu olduğu sürece, belirli bazı kusur veya anormalliklerin peşi sıra gelmesi neredeyse kesindir. İlk olarak çocuk, kabaca her şeyden bıkmış hale gelebilir. Bu şeylerin dış biçimlerine fazlaca aşinalık, onlarla ileriki temas için belli bir antipati uyandırabilir. Erken dönemdeki aşırı aşinalık nedeniyle zihin tükenir ve her zaman yenilik ve tazeliği- benzersiz bir şekilde yeni olan ve ruh tarafından henüz keşfedilmemiş bazı deneyimler- ima eden daha fazla gelişme imkân ve ihtiyacını hissetmez. İkincisi, bu aşırı aşinalık, hor görmese bile en azından küstahlık ve saygısızlığı doğurabilir. Üçüncüsü, gerçekten anlaşılmayan veya canlı bir şekilde deneyimlenmeyen konularla bu erken tanışıklık, şüphecilik ve dehşetli kuşku krizlerini teşvik etmede etkisiz değildir. Samimi bir ruhun şimdi kendi varlığının hayati bir parçası olmadığını fark ettiği düşünce ve duyguları pasif bir şekilde kabul ettiği ve tekrarladığı gerçeğine uyandığı ciddi bir an vardır. Manevi hakikatlerin somutlaştığı surete sadakati yitirirken, onların özü de kayıp gidiyor gibi görünür. Kişi, duyularının ötesine dayanan her şeyin gerçekliği veya yaşamın kendisinin değeri konusunda şüphe ve acıya kapılır.

Kuşkusuz, daha samimi ve ciddi kişiler kendi yollarını bulur ve işleyen bir manevi inanca yeniden kavuşacakları hayatın temel koşullarında bir miktar yeniden düzenleme yaparlar. Ancak bu tür kişiler bile muhtemelen içinden geçtikleri mücadelelerin izlerini taşırlar. Mümkünse her gencin kurtulması gereken ve büyüme koşullarına gereğince uyulmasının önleyebileceği bir şok ve alt üst oluş yaşadılar. Aslında, çocukluğun erken yıllarında entelektüel ve duygusal alışkanlıkların vaktinden önce yerleşmesinden kaynaklanan uyumsuzluğun belirtilerinden başka bir şey olmayan ergen yaşamının bazı deneyimlerini, son derece normal fenomenler olarak görmemiz gibi bir tehlike vardır. Gençlik, çocukluktan farklı olarak, şüphesiz ruhsal deneyimde kritik bir dönemdir; ancak farklılıkları abartmak ve daha temel olan gelişimin sürekliliği ilkesi üzerinde ısrar etmemek bir felaket olur.

Diğer durumlarda yeteri kadar asli bir ciddiyet yok gibi görünmekte veyahut genç daha fazla kafa karıştırıcı koşullarda yaşamaktadır. Bundan dolayı genç, kısa bir şüphe döneminden sonra, biraz katılaştırmış bir şekilde, etrafındaki dünyanın yüzeysel ilgileri ve heyecanları düzleminde yaşamaktan vazgeçer. Bu aşırı fenalıklardan hiçbiri meydana gelmediğinde, yine de daha sonraki deneyimlerin çiçeklenmesinden bir şeyler eksilir; zenginliğinden bir şeyler kaçarılır, çünkü birey onun formuyla daha derin önemini kavrayamadan tanıştırılır. Dini gelişimi nispeten kesintisiz olan pek çok kişi, kendilerini manevi yaşamı olduğu gibi kabul etme alışkanlığı içinde bulurlar. Belirli biçimlere, duygulara ve hatta anlatım ifadelerine o

kadar alışmışlardır ki, deneyimleri gelenekselleşir. Din, bir ilham kaynağı ve gücün yenilenmesinden ziyade, günlük rutin ve düzeninin bir parçası olur. Dönüşümden ziyade bir uyum meselesi haline gelir.

Dini bilgi ve deneyimin kademeli olarak gelişmesi ilkesini kabul ederek, pratik bir sonuçtan bahsetmeye geçiyorum: Bireysel olarak çocukların, gençlikleri sırasındaki büyümenin tüm kaydının, içgüdülerin, isteklerin ve ilgilerin dini bakış açısından dikkatle incelenmesi gerekliliği. Çocukla ilgili yöntemlerimizi onun mevcut yaşam deneyimine başarılı bir şekilde uyarlamak istiyorsak, önce normal gelişime dair gerçekleri keşfetmemiz gerekir. Buradaki problem, karmaşıktır. Çocuk çalışması bir başlangıç yapmıştır, ama bu sadece bir başlangıçtır. Onun başarılı sürdürülmesi, uzun süreli ve işbirliğine dayalı bir çalışma gerektirir. Hem olgusal gerçeklerde geniş tümevarımsal bir temele hem de psikolojik teorinin en iyi işleyen yöntem ve araçlarına ihtiyaç vardır. Deneyimin diğer yönlerinde olduğu gibi dini alanda da çocuk psikolojisi, bir parçası olduğu genel psikolojinin kontrolünden ayrılırsa bir gerilemeye uğrayacaktır. Aynı zamanda, keşfedilen her yeni olgu dizisinden hemen uygulamaya yönelik bazı sonuçlar çıkarmaya çalışmakta çok aceleci davranılırsa, çocuk psikolojisi yine bir gerilemeye uğrayacaktır. Örneğin, ergenlik olgusu ile ilgili olarak elde edilen verilerin çoğu, daha sonraki çalışmalar için ana çizgileri belirlemede çok önemli olsa da, bu gerçeklerden gençliğin dini açıdan eğitim veya öğretimine ilişkin hemen bir dizi genel ilke çıkarmaya çalışmak yanlış olur. (Elimizde bulunan) malzeme hala çok yetersiz. Bu, farklı türdeki toplumsal ve dini çevrelerde gençlik üzerine kapsamlı bir çalışmayla henüz kontrol edilmedi. Olumsuz ve değişken örnekler, kullanılmak yerine dışta bırakılmıştır. Çoğu durumda, olgularımızın nedenler ya da sonuçlar olarak yorumlanıp yorumlanmayacağını bilmiyoruz veyahut eğer onlar sonuçlar ise, bunların ne ölçüde psişik gelişimin normal refakatçileri olduğunu ya da dışsal sosyal koşulların az ya da çok patolojik sonuçları olduğunu bilmiyoruz.

Bununla birlikte bu uyarı sözü, kendi başına çocuk çalışmasına karşı değildir. İfade ettiği şey bunun tam tersidir: Daha fazlasının ve çok daha fazlasının gerekliliğini belirtmektir. Araştırmanın işbirliği içinde yürütülmesi gerekecektir. Yalnızca aynı genel soru üzerinde, farklı koşullar altında ve farklı bakış açılarıyla çalışan çok sayıda araştırmacı tatmin edici sonuçlara ulaşabilir. Böyle bir kongre³, bu tür bir çalışma için bir hareket başlatmak ve organize etmek için adımlar atacak olsaydı, din eğitiminde yeni bir günün şafağına delalet ederdi. Böyle bir hareket, yapıcı bir hareketin olumlu bir temeli için gerekli olgusal gerçeklikleri sağlayabilir ve aynı

³ Kongre: Burada yazarın bahsettiği kongre, 1903 yılında Chicago'da gerçekleştirilen Din Eğitimi Kongresi (Religious Education Association)' dir. (Çevirenin notu)

zamanda ham ve belirsiz bulgulardan tek taraflı, erken genelleme yapma tehlikesini ortadan kaldırır.

Bu türden pratik bir öneriyle bitirdiğim için hata yaptığımı düşünmüyorum. Konuşmamın başlığı olan “Modern Psikolojinin Din Eğitimi ile İlişkisi”, yapabileceğim herhangi bir yorumda ifade edebileceğimden daha büyük bir hakikati kendi başına iletmektedir. Başlık, din öğretimi konusuna bilimin saygılı ruhu içinde yaklaşmanın ve bu problem üzerinde başka herhangi bir eğitim problemi için yapılan çalışmanın aynısını yapmanın mümkün olduğunu göstermektedir. Eğer eğitimin tüm sözde laik dallarında öğretim yöntemleri, konu seçme ve kullanma ilkeleri dikkatli ve sistematik bir bilimsel çalışmaya tabi tutuluyorsa, dinle ilgilenenler - ki kim ilgilenmez ki? - ahlaki ve dini olan tüm eğitim sorunlarının en temelini ihmal edilmesini nasıl haklı gösterebilirler?